

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Marek Halter
L'INCONNUE DE BIROBJAN

Copyright © Editions Robert Laffont, Paris, 2012, through arrangement with
Renata de La Chapelle Agency
Translation Copyright © 2015 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01575-1

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

MAREK HALTER
Staljinova ljubavnica

Preveo Ljubeta Babović

Beograd, 2015.

*Pripadam onom narodu koji često nazivamo izabranim...
Izabranim? Ili hajde da kažemo: onom što je ušao u uži izbor.*
Tristan Bernar*

* Francuski književnik, dramaturg i novinar, 1925. godine osnovao Akademiju ukrštenih reči.
(Prim. prev.)

PRVI DAN

VAŠINGTON, 22. JUN 1950.

147. saslušanje pred Komisijom za antiameričko delovanje

„Recite vaše puno ime i prezime i vašu sadašnju adresu, molim vas.“

„Marija Magdalena Ejpron, Hester haus, Ulica Hester 35, Louer Ist Sajd, Njujork.“

„Od kada?“

„Od prošle godine, februara 1949.“

„Datum i mesto rođenja?“

„Deseti oktobar 1912, Gros Point Park, Detroit, Mičigan.“

„Vaše zanimanje?“

„Glumica.“

„Sadašnje zanimanje?“

„Predajem glumu.“

„Ne glumite? Samo predajete?“

„Da, u *Aktors studiju*, u Njujorku.“

„Imate li advokata, gospođice?“

Ona samo odmahnu glavom.

Ponašao sam se kao svi ostali, nisam skidao pogled s nje. Prava lepota. Široko lice, senzualna nakarminisana usta, kosa tamnija od uglja i skupljena u punđu. Uprkos crnoj uskoj haljini, pričvršćenoj malim srebrnim brošem na grudima, lako bi joj se moglo dati pet ili šest godina manje od njenog stvarnog godišta. Nije je bilo teško zamisliti na naslovnim stranama holivudskih bulevarskih časopisa. Samo što su njene oči pričale manje glamuroznu priču. Dva duboka plava oka, neprozirna kao jezero.

Zovem se Alen G. Kenigsman. Tog proleća 1950. godine bio sam izveštač *Njujork posta*. Već tri ili četiri godine besneo je lov na komuniste. Makarti i njegova družina činili su sve da ubede zemlju kako Staljinovi špijuni haraju Holivudom i pozorištima na Istočnoj obali. Ako ste bili glumac, režiser ili scenarista, niste mogli mirno da spavate od pozivanja pred HUAC*, Komisiju za antiameričko delovanje. Već sam video dobar deo ove elite kako defiluje ispred mikrofona sudnice. Veličine kao što su Hamfri Bogart, Keri Grant, Lorin Bakol, Žil Dasen, Elija Kazan, Breht ili Čaplin. Svi su morali da daju sve od sebe ne bi li dokazali da su dobri Amerikanci i pravi anti-komunisti. Međutim, lista onih koji nisu uspeli da ubede Komisiju nije prestajala da se produžava. Zvali su je *black list*, crna lista Holivuda... Crna kao smrt, takoreći. Upisani u policijsku evidenciju morali su da se pomire sa sudbinom i napuste studije u kojima su radili, precrtaju svoje ambicije i promene posao. Mnogi su morali da se oproste od svojih porodica. Neki su više voleli da kažu zbogom zauvek. Bilo je to gadno vreme.

Prisustvovanje tim saslušanjima za mene je bilo mučno. Tu se nije mogao sresti ljudski rod u svom najboljem izdanju. Međutim, to je bio moj posao, postao sam neka vrsta stručnjaka. Kad je reč o pomenutoj ženi koja je bila na tapetu Komisije, tog dana sam na prvi pogled osetio da odudara od svih koje sam već video da tu svedoče. Ne samo zato što nikada nisam pročitao njeno ime na nekom filmskom plakatu. Bilo je to nešto sasvim drugo. Sve je proisticalo iz njenog držanja. Od načina na koji je sedela, držala sklopljene ruke ispred sebe. Njenog strpljenja, takođe. Nije pokazivala ni trunku onog uobičajenog prenemaganja devojaka iz Holivuda. Tog načina kojim privlače pažnju i njihovih usta koja izgledaju kao priviđenje iz sna. Daleko od toga da nije bila lepa. Međutim, njena lepota uopšte nije zavisila od šminkerki iz MGM-a ili *Vornera*. Stavio bih ruku u vatru da se ova žena već suočila s nizom životnih istina u svom ličnom filmu.

Pošto je još ćutala, Vud se namršti u znak nestrpljenja. Senator Dž. S. Vud bio je predsedavajući Komisije već godinu dana. Okruglasti čovečuljak, stalno okićen kravatom s plavim linijama na žutoj podlozi. Pričalo se da je prislan prijatelj s glumcem Reganom, predsednikom Udruženja glumaca. Pre šest meseci zajedno su istakli listu navodnih komunističara. Tamo nisam pročitao prezime ove Marije Ejpron.

* *The House Un-American Activities Committee* – istražni odbor Predstavničkog doma američkog Kongresa zadužen za javne istrage subverzivne aktivnosti u SAD, koji je kao stalno telo postojao od 1945. do 1975. godine. (Prim. prev.)

Staljinova ljubavnica

Vud udari malim čekićem po stolu ispred sebe i naže se ka mikrofONU:

„Odgovorite sa *da* ili *ne*, gospođice Ejpron. Imate li advokata?“

„Ne vidim nikakvog advokata pored sebe.“

Napravi neprimetan pokret da pokaže na prazna sedišta pored sebe. Nisam bio jedini koji se na to nasmešio. Govorila je sa akcentom, ali ne onim koji potiče iz okoline jezera Mičigan. Tim akcentom govorile su jedna ili dve generacije nemačkih ili poljskih emigranata.

Sala nije bila dupke puna, kako je bilo uobičajeno. Pored policajaca koji su stajali ispred vrata i sa obe strane podijuma, senatora i predstavnika članova Komisije, stenodaktilografkinja i dvojice službenih snimatelja iz Kongresa, bilo je samo nas četvorica izveštača. Vud je naredio da se saslušanje obavlja „iza zatvorenih vrata“. Bio je to postupak koji je omogućavao da se isključi publika i da se odaberu novinari.

HUAC je obično voleo da pravi veliku predstavu. Međutim, „zatvorena vrata“ ponekad su se pokazivala kao dobar način da se privuče pažnja štampe na nepoznatog svedoka. Novinar koji je uredno akreditovan ne voli da mu se zatvaraju vrata ispred nosa. Ja sam, srećom, bio jedan od onih kojima je bilo dozvoljeno da uđu.

Zašto?

Dobro pitanje, i dalje bez pravog odgovora. Nisam bio posebno omiljen Komisiji. Nisam imao običaj da zavijam s vukovima u ćoporu. U dva ili tri navrata jasno sam napisao da metode HUAC-a nisu onakve kakve bi se mogle očekivati od zemlje kao što je naša. Ipak, sinoć sam dobio papir s mojim imenom, zbog čega sam bio *persona grata* za to 147. saslušanje. Sada, dok sam čvrsto zabarikadiran za novinarskim stolom posmatrao tu divnu nepoznatu žensku osobu, i Crvenoj armiji bilo bi teško da me pomeri odatle.

Vud poče da prevrće papire ispred sebe. Nije bio dobar glumac. Kada je pokušavao da se pokaže strogim, jedini efekat bio je isticanje njegovog podvoljka.

„Gospođice Ejpron, moj zadatak je da vam ukažem na neka pravila. Znajte da ćete, ako budete odbijali da odgovarate na pitanja, biti odvedeni u zatvor zbog uvrede Kongresa. Takođe, morate biti svesni da će prava kojima raspolazete pred ovom Komisijom biti jedino ona koja vam odobri ova Komisija. Jeste li me razumeli, gospođice Ejpron?“

„Mislim da jesam.“

„Odgovorite sa *da* ili *ne*.“

„Da.“

„Ustanite, molim vas... Podignite desnu ruku i zakunite se da ćete govoriti istinu, samo istinu i ništa drugo osim istine.“

„Kunem se.“

„Ne. Morate da ponavljate za mnom: *Kunem se da ću govoriti istinu...*“

„Kunem se da ću govoriti istinu, samo istinu i ništa drugo osim istine.“

„Možete da sednete... Gospodine Kone, svedok je vaš.“

Bila je to prava predstava. Vud se smesti u fotelju, a tužilac Kon spusti svoje zlatno nalivpero na predmete poređane ispred sebe, pa se uspravi.

Čudan prepredenjak, taj Roj Kon. Dvadeset tri godine, s glavom deteta ili namrštenog anđela. Uvek brižljivo odeven, s posebnom naklonošću ka odelima s prslukom marke *Logan Belroz* i slab na kravate od tamne svile. Zahvaljujući rupici na bradi i pohlepnim ustima, imao je privlačan osmeh. Po vrlo jasno izraženom razdeljku i zalizanoj kosi u stilu Klarka Gejbla, pre bi se reklo da mu je mesto na nekom slobodnom plesu nego u ulozi tužioca. Ipak, bilo je tako kako je bilo. A ako je imao glavu anđela, onda je to bila glava crnog anđela.

Iako je bio mlad, već je imao vremena da sebi skroji određenu reputaciju. U toku dve i po godine vodio je stotinak istraga o „antiameričkom“ delovanju. Na prstima jedne ruke mogu se izbrojati oni koji su se izvukli kao čisti. Čovek je prosto morao da se zapita odakle potiče njegova žeđ da jadne ljude prikuje za svoju dasku za lovačke trofeje, ali kako izgleda, ta žeđ nije bila ni blizu da bude utoljena.

Kada ustade, krenu u napad bez oklevanja:

„Marija Ejpron, da li ste ili ste bili član Komunističke partije?“

„Ne.“

„Niste član Komunističke partije Sjedinjenih Država?“

„Ne, naravno da nisam.“

„I niste to bili?“

„Ne.“

„Čak ni neke druge zemlje, osim Sjedinjenih Država?“

„Ne razumem šta hoćete da kažete.“

„Niste član Komunističke partije SSSR-a?“

„Ne. Kako bih mogla da budem?“

„Položili ste zakletvu pred ovom komisijom, gospođice Ejpron. Pona-
vljam pitanje: da li ste član Komunističke partije SSSR-a?“

„Ne, nisam i nisam nikada bila.“

Staljinova ljubavnica

Njen glas se promenio. Konov pogled takođe. Među njima se dogodilo nešto što nam je promaklo. U tužiočevim pitanjima pojavila se zamka drugičija od onih uobičajenih. Ona je to već shvatila.

„Jeste li sovjetski agent, gospođice Ejpron?“

„Ne. Ja sam glumica, to je sve.“

„Od kada ste u Sjedinjenim Državama, gospođice Ejpron?“

„Upravo sam vam rekla. Imate moj pasoš.“

„Rođeni ste u Sjedinjenim Državama?“

„Da.“

Kon potvrdi i pokaza svoj anđeoski osmeh.

„Lažete.“

Podiže desnu ruku i pokaza zeleni pasoš. Obrati se senatorima:

„Svedok je predao ovaj pasoš agentima FBI-ja. Ona im je izjavila da se zove Marija Magdalena Ejpron, kao što je malopre učinila i ovde pod zakletvom. Mi smo to proverili. Nikakva Marija Magdalena Ejpron nije rođena 10. oktobra 1912. godine u Gros Point Parku, Detroit. FBI je izričit: ovaj pasoš je falsifikat. Odličnog kvaliteta, ali ipak falsifikat.“

Bez obzira na to što nas nije bilo mnogo u sudnici, začu se prava detonacija od povika. Kon uperi pasoš prema ženi i uzviknu u mikrofon da se bolje čuje.

Vud udari čekićem dva ili tri puta da uspostavi mir. Ja sam imao dobro mesto, levo od žene koju su ispitivali, iskosa, ali dovoljno da joj vidim lice. Plavetnilo njenih očiju postade tamnije. Puder i šminka više nisu prikrivali ni njene bore ni njeno bledilo. Pomislio sam da je pobesnela. To je verovatno posledica neobičnog utiska kada je shvatila da joj je život u rukama dečaka s glavom žigola. Kon je obožavao da igra na takvo iznenađenje. Pre nego što se uspostavi tišina, on upita:

„Šta radite u našoj zemlji? Ko ste vi?“

Njegova scena je uspela. Senatori i moje kolege već su likovali pri pomisli na sutrašnje velike naslove. Neznanka ipak ostade hladna kao da je od mermerske. Prstima je pritiskala belu maramicu na stolu.

Vud opet udari čekićem.

„Morate da odgovarate na pitanja koja vam postavljamo, gospođice Niko. U stanju ste da se u istom trenutku lažno zakunete i lažno predstavite, pa Komisija već sada može da zatraži vaše hapšenje...“

Naslučivali smo da neće uraditi ništa od toga. Svi su bili isuviše uzbuđeni da bi znali kakav će biti nastavak. Kon je imao još iznenađenja u rukavu. Ponovo mahnu pasošem:

„Na zahtev kancelarije tužioca, FBI je poveo istragu o ovom dokumentu. Njegov broj odgovara seriji od četiri nepopunjena pasoša koja je OSS* obezbedio za jednog od svojih agenata. To objašnjava njegov kvalitet... Podsećam Komisiju da je Kancelarija za strateške usluge dobila zadatak da se informiše o špijunskim aktivnostima SSSR-a do 1947. godine i stvaranja CIA. Pre osam godina, to jest, 1943, jedan agent OSS-a ubačen je kod Staljina. Zvao se Majkl Dejvid Ejpron.“

Vud nije morao da udara čekićem o sto. U deliću sekunde tastature stenodaktilografskih mašina prestadoše da kuckaju. Konov glas bio je bezizražajan kao da čita meteorološki izveštaj.

„Agent Ejpron nikada se nije vratio s tog zadatka. Dosjei OSS-a zabeležili su poslednji kontakt s njim u leto 1944. godine. Od tada ništa više... Ništa, sve dok ova osoba nije predala FBI-ju ovaj pasoš i izjavila da se zove Marija Magdalena Ejpron.“

Kada Kon začuta, Ruskinjina ramena se skupiše. Jedna vena poče da joj pulsira po slepoočnici punom brzinom. Grudi su joj se nadimale ispod haljine od crne tkanine i to je izazivalo svetlucanje njenog srebrnog broša. Nikada nisam saznao da li je to rezultat njene glumačke veštine ili panike, ali usta joj se ne pomeriše ni za milimetar.

Vud i Makarti povikaše u jedan glas. Nekoliko sekundi čuli su se samo njihovi uzvici:

„Jeste li ubili agenta Ejprona, gospođice Niko?“

„Ne!“

„Ko ste vi?“

„Od kada nas špijunirate?“

„Ja nisam špijun!“

„Lažete!“

„Ko sve radi u vašoj mreži?“

„Niko! Ja ne...“

„Lažete!“

„Ne!“

Ustala je. Bila je viša nego što bi se moglo pomisliti.

„Nisam špijun i nisam ubila Majkla! Vi ništa ne znate! Sve sam učinila da ga spasem.“

* *Office of Strategic Services* – Kancelarija za strateške usluge, obaveštajna služba Sjedinjenih Američkih Država, osnovana za vreme Drugog svetskog rata, preteča Centralne obaveštajne agencije (CIA). (Prim. lekt.)

Staljinova ljubavnica

Sada smo znali odakle joj taj akcenat. Pogled joj skliznu ka senatorima, ka novinarskom stolu. Verovatno sam imao izraz divlje zveri kao i svi ostali. Može biti da je Kon dobio glavnu nagradu. Počela je da mi se vrzma ideja za sledeću naslovnu stranu *Posta*. Bile su to misli koje su nam se jasno kao na neonskom svetlu mogle pročitati na licima. Ona ponovo sede.

„U stvari, Ejpron nije moje prezime. Dobila sam ga po Majklu. I ovaj pasoš mi je on dao.“

„On vam ga je dao ili ste ga ubili da mu ga uzmete?“

Bio je to Nikson. Do sada se nije čuo. Svaki put kada bi otvorio usta, činilo mi se da čujem kao da šljunak pada na pod.

„Ne! Ne, nije tako bilo!“

Vud podiže ruku da je zaustavi.

„Trebalo bi da nastavite ispitivanje, gospodine Kone.“

Ruskinja nas je odmeravala sve odreda. Pogledi nam se prvi put ukrstiše. Plavetnilo njenih očiju bilo je tamno kao morski bezdan. Pomislio sam: mračno kao strah. Očni kapci joj se zatvoriše u jednom dahu. Mogao sam da joj izbrojim bore oko usana.

Kon nastavi ispitivanje glasom primernog učenika. Uradio je ono što je najbolje znao: pokazao onu nonšalantnu oholost kojom dokazuje krivicu čim se neko ljudsko biće nađe pred njim.

„Vaše ime i prezime?“

„Marina Andrejeva Gusejev.“*

„Datum i mesto rođenja?“

„10. oktobar 1912. u Koplínu. To je grad južno od Lenjingrada.“

„Kada ste ušli na teritoriju Sjedinjenih Država?“

„U januaru 1946.“

„Zašto ste ušli u Sjedinjene Države s lažnim pasošem?“

„Majkl mi ga je dao. On...“

„Jeste li vi sovjetski agent?“

„Ne!“

„Jeste li član Komunističke partije?“

„Ne!“

„Jeste li ikada bili član Komunističke partije?“

„Ne! Nikada, nikada!“

* Na ruskom se prezime za žene završava sa 'a' samo ako posle imena ne sledi ime oca: Marina Andrejeva Gusejev, ali zato Marina Gusejeva. U ovom romanu Amerikanci sistematski upotrebljavaju verziju bez krajnjeg 'a'.

„Vi ste sovjetska građanka, a niste komunista?“

„Ja sam pobjegla iz svoje zemlje zato što više nisam mogla da živim tamo. Zato što je i Majkl morao da beži.“

„Jeste li pobjegli zajedno s Majklom Ejpronom?“

„Da, tako je moralo biti.“

„Jeste li ga ubili?“

„Ne! Zašto bih ga ubila? Volela sam ga. Nikada nikoga nisam volela kao Majkla.“

„Zatvori su puni ubica koji su voleli one koje su ubili, gospođice. Kako ste dobili ovaj pasoš?“

„To je bio Majkl... Nisam ga ubila. Kunem vam se.“

Vudov glas odjeknu preko zvučnika:

„U šta se kunete? U Bibliju ili u Staljinovu sliku?“

Nastade opšti smeh. Niksonov je bio prepoznatljiv.

„Lagali ste pred ovom komisijom od prve izgovorene reči, gospođice. Nije dovoljno samo reći *kunem se* da bi vam se verovalo.“

Vud daje znak Konu da nastavi.

„Gde ste upoznali Majkla Ejprona?“

Ona ne odgovori odmah. Na usnama joj se pojavi senka osmeha. Možda zbog sećanja koje je u njoj probudilo Konovo pitanje ili zato što je upravo shvatila trik Komisije: bombardovati svedoka pitanjima na koja mora da odgovara sa *da* ili *ne*, najviše u četiri ili pet reči. Nije joj dozvoljeno da bilo šta objašnjava.

Kon zausti da postavi pitanje, ali ga ona preduhitri.

„U Birobidžanu.“

„*Birobidžanu*?“

„On je tamo došao kao lekar...“

Vud zagrme u mikrofon:

„Odgovarajte na pitanja. Šta je to Birobidžan?“

Ona pusti da protekne koja sekunda, izdrža Vudov pogled, uzalud pokušava da namesti neposlušni pramen kose u punđu.

„Jevrejska država, blizu Vladivostoka. Oblast: autonomno područje.“

„Jevrejska država u SSSR-u?“

„Da. Ona postoji već dugo.“

„Jeste li vi Jevrejka, gospođice Gusejev?“, upita Kon.

„Skoro.“

Rekla je to šapatom, ali ju je čitava sala čula.

Staljinova ljubavnica

„Ne postoji skoro Jevrejka, gospođice Gusejev! Ili jeste ili niste. Verujte mi, znam ponešto o tome.“

Kon poče da se smeje, a i mi s njim.

Vud lupi čekićem.

„Jeste li Jevrejka, da ili ne?“

„Postala sam Jevrejka u Birobidžanu, zahvaljujući Staljinu.“

Samo za Kona, dodade na jidišu:

„Možda više Jevrejka nego vi, gospodine.“

Verovatno sam jedini u sali razumeo nekoliko reči na jidišu. To izazva žestok smeh oko mene, a taj smeh poče da mi smeta.

Lista svedoka koje je saslušavao HUAC u poslednjih deset godina sadržala je najviše jevrejskih prezimena. Neki od članova Komisije, kao što su Makarti i Nikson, bili su opštepoznati antisemiti. Međutim, HUAC-u je bilo teško da otvoreno pokazuje mržnju prema Jevrejima. Mladi Kon služio mu je kao maska. Bio je savršen u svojoj ulozi. Rođen u Bruklinu, ali ogorčeni protivnik Jevreja. Zašto? Tajna.

Počeo sam da shvatam zašto sam u toj sali. Pored tužioca, bio im je potreban i neki jevrejski novinar. Tip kao ja, s jednim G., kao Geršon, u svom imenu. Možda čak zato što sam se uvek potpisivao kao Alen G. Kenigsman. Tip koji uskoro može da objavi da je ta žena sasvim sumnjiva. Lažna Amerikanka, ali prava komunistkinja, prava špijunka i, kao kruna svega, tobožnja Jevrejka, jer za družinu iz HUAC-a nije bilo sumnje: komunisti su bili Jevreji, a Jevreji komunisti. Nije išlo jedno bez drugog. Nemoguće je da se to izbegne. A ta žena oličavaće dokaz za kojim su čeznuli!

Uostalom, upravo ovo je senator iz Viskonsina, Makarti lično, počeo da uzvikuje u mikrofon:

„Gospođice... Gus...ev, kakvo god da vam je ime, ne izgledate kao neko ko shvata ozbiljnost svoje situacije. Vi ste se pred ovom komisijom predstavili lažnim imenom i sa falsifikovanim pasošem, za koji tvrdite da je pripadao ubijenom agentu vlade Sjedinjenih Država i koji vam je omogućio da ilegalno uđete u našu zemlju. Predstavljate se kao Jevrejka, ali to niste. Vi ste Ruskinja, ali niste komunist... Zar ne mislite da je vreme da kažete istinu?“

„Istinu?“

„Da špijunirate ovu zemlju, Sjedinjene Države, u korist Staljinovog SSSR-a.“

Otrže joj se neprimetan osmeh. Ruke su joj na stolu bile otkrivene. Bela maramica je nestala, a da nisam ni primetio. Ona odmahnu glavom.

„Ne verujem da vi želite da čujete istinu, gospodine.“

Vudov podvaljak se zatrese.

„Mi smo ovde zbog toga, gospođice. Ova komisija je ovde zbog toga: da čuje istinu.“

„Ljudi kao što ste vi uvek to tvrde. Međutim, za vas je istina uvek isuviše komplikovana. I Staljin neprekidno ponavlja da ima samo jednu želju: da čuje istinu! *Marinočka, reci mi istinu!* Pa ipak, on sluša samo laži.“

Makarti skoro ustade.

„Poznajete Staljina?“

Ona ga podsmešljivo pogleda, onim izrazom lica koji žene pokazuju pred muškom naivnošću. Kladio bih se da se više nije plašila. Ako je njen akcenat bio malo jače izražen, glas joj je bio smireniji. Njeni pogledi direktniji i uporni. Prava-pravcata glumica, u to nije bilo sumnje, i to ona koja igra ulogu života!

„Videla sam ga samo jednom. Jedno veče. Jednu noć. Pre skoro dvadeset godina. Te večeri sve je počelo.“

Ona poče da priča, a više niko nije imao želju da je prekida.

MOSKVA, KREMLJ

Noć između 8. i 9. novembra 1932.

Naravno da se svega sećala. Bila je mlada. Jedva dvadeset godina. Bile su to strašne godine gladi. Ništa joj nije iščezlo iz sećanja. Ni najmanji detalj. Kako bi mogao?

Stigla je u Kremlj kao princeza, na zadnjem sedištu službenog automobila, pored Galje Jegorove. Već je bila pala noć kada vozač zaustavi *gaz* ispred rampe na Nikoljskim vratima. Vojnici su držali stražu pod svetlošću fenjera, s puškama o ramenu, bajonetima na cevima, dok je para od njihovog daha titrala u hladnoj novembarskoj noći. Ostali stražari odlazili su i vraćali se tamo-amo ispod zidina od crvene cigle. Jedan oficir pojavi se ispred stražarske kućice. Nasmeši se kada prepozna zastavicu komandanta mesta na rešetki hladnjaka *gaza*. Galja Jegorova dopola spusti prozor na vratima automobila. Oficirov osmeh se pojača. Vojnički pozdravi.

„Drugarice Jegorova...“

„Jadni Ilja Stepanoviču! Još jedna noćna straža dok je tako lepo unutra?“

„Zadatak održava toplotu, drugarice Jegorova. A stražarenje nam omogućava da razmišljamo o lepoti koja nam nije dostupna.“

On se nakloni i stavi ruku u rukavici na spuštenu prozor. Svetlost fenjera jedva je dopirala do unutrašnjosti automobila. Zagleda se u Marinino lice. Bez naročite žurbe zadržava pogled na njenim zaobljenim usnama i sedefastoj koži, koja je prosto pucala od mladosti. Nekoliko sekundi zagleda se u te oči, čija je plava boja podsećala na boju jezera. Primeti rumenilo koje joj se isticalo na jagodicama i oseti zadovoljstvo.

Bez reči se uspravi, držeći i dalje ruke na staklu prozora. Pogledom traži Jegorovu. Gledali su se ćuteći. I ona je bila lepa. Bila je to sasvim

drugačija lepota, zrela i izazovna. Kada vam se nasmeši, njen osmeh vas dugo prati, a da se u njemu ne može prepoznati ironija dok vam pruža nadu.

Ona dodirnu poručnikov ručni zglob. Nosila je crne damske čipkaste rukavice. Purpurni lak na njenim noktima blistao je između izvezenih končića. Ne sreću se često dve takve žene iz Moskve, koje su u stanju da istaknu sve te tragove stare aristokratije. I da baš one ulaze u Kremlj!

„Ilja Stepanoviču, zar mi niste obećali da ćete mi čitati svoje nove stihove?“

Poručnik se samo tiho nasmeši. Povuče ruku s prozorskog stakla i dade znak stražarima da podignu rampu.

„Čim mi drug komandant izda naredjenje, kleknuću na kolena pred vama, drugarice Jegorova.“

Gaz ponovo krenu i zagluši njegov smeh. Galja Jegorova mahnu svojim prstima u čipkanjoj rukavici i podiže staklo na vratima.

„Zar nije slatkiš? Mislim da se stvarno plaši Aleksandra.“

„Zagledao se u mene, a nije me čak ni pitao za ime.“

„Zašto da te pita za ime, draga Marinočka? On vrlo dobro zna gde idemo.“

Marina uzdrhta. Mraz je u međuvremenu prodro u automobil. Ogrič je bio isuviše lagan, a haljina otkrivala dosta golog tela. Pozajmica od Jegorove, i jedno i drugo. Hladnoća ipak nije bila jedini razlog njene drhtavice.

Automobil lagano krenu napred širokim drvoredima Kremlja. Na svakih pedeset metara pregledali su ih vojnici, lica prikrivenih šapkama. Farovi su dopirali do visokih, pravilno poređanih prozora Arsenala, pa onda udarali u magični splet zlatnih kugli zvonika Ivana Velikog. Crkva Uspenja Presvete Bogorodice ocrtavala se u noći. Marina nikada nije videla takav sjaj iz tolike blizine. Neokaljani sjaj Velike Rusije. Međutim, bila je isuviše nervozna da bi mu se mogla diviti. Sve se dogodilo na tako neočekivan način.

Pre dva dana Galja Jegorova ušla je u njenu garderobu u Pozorištu Vah-tangov. Marina je igrala mladu junakinju revolucije u komadu Vsevolda Višnjevskog pod nazivom *Optimistička tragedija*.

Iznenadna poseta. Jedva da su se poznavale. Marina je još bila početnik kad je Galja Jegorova blistala u filmovima Aleksandrova, Staljinovog omiljenog režisera. Velika boljševička glumica s reputacijom, koja je istovremeno bila predmet ogovaranja. Njen muž Aleksandar Jegorov bio je komandant Kremlja, Staljinov drug za vreme rata u Poljskoj. Čovek širokih shvatanja. Javno mnjenje pripisivalo je njegovoj ženi koliko filmova toliko i ljubavnika. Ili možda Jegorova nije imala toliko ljubavnika, već samo jednog? Ljubavnika koji je bio važniji od svega ostalog?

Staljinova ljubavnica

Tu, u skromnoj garderobi pozorišta Revolucije, Jegorova ju je obasula laskanjem i komplimentima... a onda joj je saopštila pravi razlog dolaska. Marina se na to nasmejala, nastavljajući da skida šminku.

„Nije lepo da mi se rugate, Galja Jegorova!“

Jegorova je nabacila onaj čarobni osmeh zbog kojeg poželite da se istopite u njenom naručju.

„Ne rugam se, draga moja. Josif hoće da te vidi izbliza.“

„Mene?“

„Ujka Abel je pre nedelju dana bio ovde, u sali. Ostavila si snažan utisak na njega...“

„Ujka Abel?“

„Abel Enukidze. Gruzijac, veliki ljubitelj pozorišta, plesa... Lepih devojaka koje hoće da... Bez sumnje jedino u šta je pomalo upućen. On zabavlja Josifa. U jednom je u pravu: ti si odlična. Večeras sam te videla kako igraš i to je moja procena. Lik koji igraš je šašav – čitav taj komad je šašav, ako hoćeš moje mišljenje – ali pretpostavljam da je to ono što treba igrati danas. Ti se tu sjajno snalaziš...“

Prsti Jegorove zatvoriše joj usta pre nego što je mogla da se pobuni.

„Veruj mi, znam o čemu govorim. Ne ispasti smešan u lošoj ulozi, to ume samo velika glumica... Ti si budućnost, anđele moj! Drug sekretar Staljin je strastveni pobornik budućnosti. Ko i ne bi bio kada vidi tvoju pojavu?“

Galja Jegorova dohvati čisto platno i sama završi Marinino skidanje šminke.

„Ne brini, i ja ću biti tamo. To će se održati kod Klima Vorošilova, našeg velikog heroja, u lepom stanu usred Kremlja. Čitav Politburo biće na svečanosti. Sa suprugama, naravno. U početku je dosadno, a onda se zabavljamo mnogo više nego što bi se očekivalo.“

Marina je znala makar ime Vorošilova. Ko ga ne bi znao? Čak i komad Višnjevskog govori o „tom Vorošilovu, jednostavnom uglednom čoveku koji je rasterao vojnike triju nacija i postao Gospodar rata sovjetske Rusije“...

Plakat s likom Vorošilova čak je bio zalepljen u holu pozorišta, pored Staljinovog. Međutim, odatle ići na večeru za njihov sto u Kremlju!

„Galja Jegorova, to nije moguće...“

„Ne budi glupa.“

„Šta ću morati da radim? Da odglumim neku scenu, recitujem neki tekst? Treba li da nešto naučim?“

„Ne, ne!“

Jegorova je pomilovala po obrazu, kao da je neka devojčica, i napravi zamisljenu grimasu.

„Ne brini, znaćeš da se snađeš. Josif vrlo dobro zna da stavi do znanja šta hoće. I obećavam ti, tanjiri će biti puni. Moći ćeš da utoliš glad, čak i više od toga...“

Argument koji bi mogao biti dovoljan da je ubedi. Od kada nije imala pravi obrok? Od kada slavna revolucionarna Rusija umire od gladi? Niko, od Ukrajine pa sve do Sibira, nije imao hrabrosti da se suoči s time.

Takav poziv se u svakom slučaju ne odbija! Imao je važnost naređenja. I sada je bila tu, iza zidina Kremlja. *Gaz* skrenu levo i približi se zgradi Senata. Pred farovima se pojavi put oivičen drvoredom dopola ogoljenih javorovih stabala. Prsti u čipkanoj rukavici obaviše joj se oko potiljka, a umilni dah Jegorove prosto joj je milovao uši.

„Uzbuđena?“

Marina joj odgovori skoro nečujnim šapatom:

„Galja Jegorova! Zašto sam vas poslušala? Stomak mi je tako svezan da neću moći da jedem.“

„Oh, naravno da hoćeš, moći ćeš ti to, Marinočka!“

Jegorovoj se na licu razli neprimetan osmeh zadovoljstva.

„Reci sebi da to nije teže od ulaska na scenu u večeri premijere. Čak je lakše. Sve će biti dobro. Josif je odličan gledalac.“

Gaz stade pred još jednom stražarskom kućicom. Zastavica na hladnjaku bila je dovoljna da vojnici zauzmu besprekoran stav mirno. Jegorova još prošaputa:

„Josif obožava da igra, nemoj ga lišiti toga. Ali upozoravam te da smrdi na duvan. Moglo bi se pomisliti da prazni duvanski talog na svojoj bluzi. To je odvratno. I obrati pažnju: ima najgluplju ženu na svetu.“

„Nadežda Alilujeva? Ona će biti tamo?“

„Naravno! Nađa se nikada ne udaljava od svog Josifa!“

„Je li lepa?“

„Ona je tip boljševičke Ciganke, ako neko to voli. I najveća je zvezda ljubomore koju je sveti Lenjin stvorio.“

Kvocanje Jegorove prestade u isto vreme kada i rad motora *gaza*. Kola stadoše na dvadesetak metara od fasade Senata. Najveći svetac sovjetske moći bleštao je pod svetlošću reflektora. S jednog na drugi kraj visoke crvene kapije kozaci u crnim pelerinama s pozlaćenim resama formirali su vrstu. Preko ramena su im bile prebačene sablje s remenjem i drškama koje su dopirale sve do leđa, dok su im u rukama bile položene jurišne puške kao uspavana deca, a čelik njihovih bajoneta svetlucao je na mrazu.

Jegorova spusti usne na Marininu slepočnicu.